

УДК 633.11 „324”:631.527(091) (477.7),, 1917'

**ЗАРОДЖЕННЯ СЕЛЕКЦІЇ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ ДО
ПОЧАТКУ ЖОВТНЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ВІДДІЛУ СЕЛЕКЦІЇ
ПРИ ОДЕСЬКОМУ ДОСЛІДНОМУ ПОЛІ***

*Х. М. Піпан, аспірант
ДНСГБ УААН*

Постановка проблеми. В Україні із середини ХІХ ст. починає розвиватися науково-дослідна робота у сільському господарстві, зокрема селекція і насінництво рослин. Однією з перших дослідни

цьких установ, організованих на території нашої держави, яка займалася даним завданням, було Одеське дослідне поле і створений при ньому селекційний відділ.

Аналіз останніх досліджень. Дана проблема частково висвітлена у працях С. П. Лисенко і В. В. Шелепова зі співавторами [1, 2]. Проте цілісне уявлення про роботу Одеського дослідного поля та селекційного відділу щодо пшениці озимої потребує подальшого вивчення, так як залишилось чимало недо-сліджених аспектів.

Результати досліджень. Вивченням місцевих сортів на Півдні України почали займатись у другій половині XIX ст. З цією метою окремі вчені-аграрії проводили збір місцевих сортів сільськогосподарських рослин, щоб вивчити їхню продуктивність та систематизувати видову різноманітність. Прикладом може бути справа Імператорського товариства сільського господарства, в якій подана класифікація Одеських зернових хлібів урожаю 1892 р. Згідно з документом у той час висівались місцеві сорти пшениці озимої, саме: сандомірка, біла м'яка, костромка, біла скловидна, кремениста, білопестра (перерід сандомірки і костромки), польська світло-червона, бессарабська темно-червона, червоно-жовта (перерід світло- і темно-червоної пшениць), жовто-червона, жовта м'яка [3].

Сільськогосподарське товариство Півдня Росії після реформи 1861 р. вирішило створити дослідний заклад з вивчення агротехніки. Проте ця ідея була реалізована лише в 1894 р. шляхом організації Одеського дослідного поля [4]. На його організацію Сільськогосподарське товариство відвело 20 десятин вільної землі та 75 десятин від міського товариства. Дослідне поле очолив колишній завідувач Дербчинським дослідним полем

В. Г. Ротмістров. Починаючи з перших років існування, програма досліджень суттєво відрізнялась від інших подібних установ тому, що програму досліджень було побудовано виключно на конкурсній основі. Її виконання проводилось за участю не тільки видатних вітчизняних вчених, а й учених із-за кордону. Через два роки роботи дослідне поле настільки було зразковим, що ним почали цікавитись відомі вчені-професори Петровської сільськогосподарської академії М. Я. До-ярєнко та В. В. Вінер. На початкових етапах роботи основним завданням поля було дослідження впливу кліматичних і агротехнічних умов на формування уро-

жаю та вивчення місцевих і іноземних сортів зернових культур [5].

На жаль, дослідна робота на полі на деякий час була припинена через революційні події, які відбувалися в країні на початку XX ст. Робота Одеського поля відновилася у 1909 р. Вивчали чотири сорти пшениці озимої: банатку оригінальну, банатку місцеву, червону остисту та безосту сандомірку. Сівбу проводили у два строки. Перший - у кінці серпня, другий - у вересні. Вивчалися загальна маса, маса зерна, чверті, відношення маси зерна до маси соломи. З першого строку сівби найвитривалішою у природних умовах і найурожайнішою виявилась банатка місцева. Гірше інших перезимувала банатка оригінальна. Аналогічні показники отримано і на ділянках другого строку сівби [6].

Перший рік випробування сортів пшениці озимої подало надію керівництву Товариства організувати при Одеському дослідному полі селекційний відділ. На початку січня 1909 р. оголошено конкурс на посаду заступника директора (який би займався селекцією) [7]. У 1910 р. випробування сортів проводилися сумісно з агротехнічними дослідженнями. Кількість випробовуваних сортів збільшилась до семи. Вивчалися ті ж самі показники. Як і в попередній рік, банатка місцева дала вищу врожайність. Найменша - отримана з насіння Орловської губернії. По якості зерна відзначились банатки оригінальна і червона, по урожаю соломи - сандомірки місцева й орловська [8].

Аналогічні дослідження продовжувались і у 1911 р. Цього року погодні умови були не досить сприятливими. Сильні морози призвели до повного вимерзання банатки оригінальної. Менше постраждала від морозів банатка біла. Найвищий урожай отримали з банатки червоної, яка складалася з двох різновидностей (білої і червоної) [9].

Трирічне проведення агротехнічних дослідів спонукало дирекцію дослідного поля детальніше вивчати природу сортів пшениці озимої, тобто проводити селекцію в місцевих умовах.

На засіданні Комітету 24 лютого 1912 р. знову було поставлено питання про організацію селекційної роботи на дослідному полі, у результаті чого винесена пропозиція - просити приват-

доцента, магістра ботаніки при Новоросійському університеті А. О. Сапегіна, який вивчав селекційну справу у зразкових закладах за кордоном, скласти програму робіт із селекції і визначити приблизний її кошторис.

А. О. Сапегін 3 березня 1912 р. ознайомив загальне зібрання Комітету з методикою селекції кукурудзи по Шеллю й Істу та представив програму робіт по селекції пшениці і кукурудзи. Селекцію пшениці озимої запропоновано вести двома методами: 1) добір елітних колосів [рослин] з існуючих місцевих сумішей і 2) добір з гібридних комбінацій схрещування, які будуть проводитися на покращання господарсько-цінних ознак і вивчення спадковості (при гібридному аналізі).

На підставі доповіді, 8 березня 1912 р. Комітетом винесена постанова - доручити А. О. Сапегіну організувати при Одеському дослідному полі самостійні селекційні роботи [10]. Крім того, на засіданнях 12 і 29 березня 1912 р. Комітет визнав необхідним при Одеському дослідному полі створити самостійний селекційний відділ. Завідувачем відділу запрошено приват-доцента Новоросійського університету А. О. Сапегіна. Днем початку роботи відділу селекції при Одеському дослідному полі вважається 3 квітня 1912 р.

Постановою Комітету від 3 травня 1912 р. створена особлива «Селекційна комісія» для вироблення плану і програми подальших селекційних робіт, кошторису тощо. Розроблений план і проект селекційних робіт затверджували загальними зборами Товариства 14 березня 1913 р.

Завданнями самостійного селекційного відділу передбачалося: стати самостійною селекційною станцією в найкоротший строк; проводити селекційну роботу з пшеницями озимою і ярою, кукурудзою, вівсом, ячменем, житом озимим і кормовими рослинами (люпин, еспарцет, буряк кормовий і ін.); покласти в основу селекційної роботи розділення культурної флори на окремі лінії, наступне порівняльне вивчення їхньої господарської придатності, створення нових сортів методом схрещування.

Розроблена А. О. Сапегіним схема селекційного процесу на той час була кращою. Вона полягала в тому, що роз

садники відбору, гібриди різних поколінь від штучного схрещування і природного перезапилення та розсадники із штучним зараженням селекційного матеріалу твердою сажкою закладались окремо.

Селекція пшениці на початкових етапах велася методом індивідуального добору кращих колосів [рослин] з місцевих сортів-популяцій [11]. Із сортів пшениць озимих А. О. Сапегін зупинився на місцевій банатці, яка складалася з двох різновидностей: *V. erithrosperum* і *V. ferrugineum*. Перед жнивими зробили добори, якими восени 1912 р. засіяли колосову ділянку та колекційний розсадник. У колекційному розсаднику і на колосових ділянках (посів зерна з одного колоса) вивчалася порівняння сортів - добирались кращі рослини, яких називали елі-тами. Крім цього, добирались і кращі вирівняні цілі рядки (чисті лінії), які вирізнялись за господарсько-цінними ознаками. Чисті лінії висівали на ділянках розмноження для вивчення у польових умовах протягом трьох років. У основу вивчення покладався принцип ботанічного аналізу, який давав змогу класифікувати видову різноманітність і спадковість.

Спочатку селекційну роботу проводив лише завідувач А. О. Сапегін. Лише влітку 1913 р. на допомогу йому був запрошений випускник Новоросійського університету Г. Г. Бабайцев, який спочатку був практикантом, а із січня 1914 р. - постійним асистентом [11].

Для збільшення селекційного матеріалу 13 червня 1912 р. Андрій Опанасович Сапегін відкомандировується Імператорським товариством сільського господарства Південної Росії до Одеського повіту та в Херсонську губернію для збору рослин місцевих пшениць [7]. Обстежували поля в районі станції Роздільна, місцевостей с. Троїцьке, по дорозі від Троїцького в Мангейм і далі до станції Вигода. Здійснювались також поїздки з Миколаєва в район с. Нечаяне і з Одеси

- в район с. Протопоповка. Матеріал збирався переважно з полів, які постраждали від посухи або гессенської мухи. Крім цього, директор Херсонського дослідного поля Ф. Б. Яновчик дав для висіву 700 колосів різних сортів пшениці озимої. Загалом було зібрано близько 5000 колосів і рослин. До цього добавилися місцеві сорти пшениці від господаря

Бензіна, 7 сортів - від А. А. Бичихіна і 48 різноманітних західноєвропейських сортів.

Зібраний матеріал дав змогу закласти восени 1912 р. колекційний розсадник 1874 лініями і засіяти для розмноження 16 ділянок кращими західноєвропейськими лініями і сімома сортами А. А. Бичихіна.

У колекційному розсаднику було висіяно 1874 лінії (292 - Херсонського дослідного поля, 422 - с. Троїцьке, 74 - околиці станції Роздільна, 406 - с. Протопоповка, 500 - Одеського дослідного поля і 180 - с. Нечаяне).

Посівний матеріал поділили на дві частини: першу висіяли 17.09, другу - 21.09. У період вегетації матеріал вивчався стосовно стійкості проти зимових негод, бурі іржі, летючої сажки.

Внаслідок цих досліджень встановлено, що умови першого строку сівби були сприятливіші - рослини витриваліші у зимовий період порівняно з другим строком сівби. Тому в наступне випробування з першого строку сівби потрапило 74 лінії, з другого - 37. Урожайність зерна ліній першого строку сівби коливалася від 6 до 87 г з ділянки, другого - від 1,5 до 68 г, а за скоростиглістю відібрані з матеріалу Херсонського дослідного поля (34 лінії), станції Роздільна (5), району с. Троїцьке (12), с. Протопоповка (4), Одеського дослідного поля (9) і 1 лінія з району с. Нечаяне. Сійких проти бурі листкової іржі відібрано 18 ліній з Херсонського дослідного поля, 3 - с. Троїцьке, 3 - району с. Протопопова, 1 - Одеського дослідного поля.

При відборі колосів [рослин] також приймалися до уваги показники середньої маси і натури зерна. Перевірка чистоти у морфологічному відношенні виявила шість ліній, у яких відбулось розщеплення. Західноєвропейські лінії не дали жодного цілком розвиненого зерна. У результаті такої оцінки і вибірки на другий рік випробування було залишено тільки 200 ліній.

Слід відмітити, що дуже велика увага приділялась морфологічній чистоті. У всіх лініях, які мали одну різновидність і типовість, перед номером ставили 0.

Випробування відібраних ліній пшениці озимої у 1913 р. проводилось після квасолиння. Кількість повторень

залежала від наявності насіння. Так, лінії під номерами 01 - 014 висіяли по п'ятьох ділянках кожну, 182 - мали чотирикратне повторення, лінії 0149, 0160, 0179, і 0180 - по трьох ділянках.

Протягом усього періоду розвитку озимини велися такі спостереження: відмічалась стійкість проти зимових негод, іржі та сажки, розміщення, колір і ширина листків, характер кушніння, строк колосіння і дозрівання, висота стебла та вилягання. Після збору врожаю визначалась загальна урожайність, маса зерна, натура і маса 1000 зерен. Частина дослідів проводилась виключно з методологічними намірами.

Внаслідок дворічних досліджень відібрані 29 ліній за урожайністю, 13 - з високою натурою і ваговитим зерном, 5 - скороспілих (пізньостиглою виявилась тільки одна лінія - 030), 6 - сійких проти бурі листкової іржі. Всі вони відносились до різновидностей *erythrospertum* і *ferrugineum*.

Порівнюючи дані першого і другого років спостережень було констатовано, що лінії однієї і тієї ж ботанічної різновидності за показниками в значній мірі відрізнялися між собою. Наприклад, у різновидності *ferrugineum* були виявлені як високоврожайні (0181, 0119), так і лінії з низьким урожаєм (0147). Такі ж відмінності спостерігалися і в межах будь-якого місцевого сорту. Наприклад, різновидність *erythrospertum* з банатки Одеського дослідного поля мала високоврожайну лінію 0138 (169 ± 10 г) і низьковрожайну - 0145 (97 ± 8 г). Строкатість ліній однієї і тієї ж різновидності спостерігалася і при вивченні інших показників і властивостей: відношення маси зерна до маси соломи, строки колосіння і дозрівання, стійкість проти іржі, висота стебла, довжина і ширина листків, їхнє розміщення і забарвлення. З 200 випробовуваних ліній сім проявили здатність до розщеплення.

Особлива увага приділялась комплексній оцінці зразків. За дворічними показниками ботанічної чистоти і комплексом господарсько-цінних ознак було відібрано 37 ліній.

У 1914 р. висіяно 37 ліній пшениці озимої третього року вивчення порівняно з банатками місцевою й оригінальною. Одночасно закладено 520 номерів нових сортозразків першого року вивчення. Ви

пробування проводилось після просапного попередника. Селекційні дослідження крім завідувача проводили студенти-агрономи: П. Л. Махновський, Г. А. Сєкачєв, П. І. Вуколов.

Найвищий середній урожай (2,19 кг - 1,91 кг) зерна виявився у ліній 0158, 0119, 070, 0194, 0161. За натурою зерна виділилась лінія 021. За комплексом найважливіших ознак для подальшого випробування були залишені 9 ліній: 0158, 0119, 070, 1094, 021, 0161, 064, 026, 0121.

Після першого року випробування з 520 нових ліній за результатами оцінки і браковки залишились на другий рік 195 номерів.

У 1915 р. між кращими лініями вперше проводилось штучне схрещування (близько 50 колосів), яке в подальшому послужило для гібридологічного аналізу і дало вихідний матеріал для створення цінніших сортів.

У 1915-1916 рр. умови роботи селекційного відділу значно покращились: отримано самостійну земельну ділянку, закінчено побудову сараю і двох житлових кімнат для того, щоб завідувач міг протягом літа постійно знаходитись на полі і проводити спостереження й дослідження. У селекційних дослідженнях приймали участь студенти Г. А. Сєкачєв, Б. Н. Аксєнтьєв і В. А. Борінєвіч. Влітку працювали практиканти Л. А. Александров, П. І. Вуколов і В. А. Борінєвіч. Асистент селекційного відділу Г. Г. Бабайцев служив у армії [13].

У 1916 р. продовжили випробування пшениці озимої відповідно четвертого, другого, а також першого років. Крім цього, було висіяно більше 40 гібридів F_1 і понад 100 сортів з різних районів Росії. Лінії четвертого і другого років вивчення додатково висівались в особливому провокаційному розсаднику насінням, штучно зараженим твердою сажкою.

У четвертому порівняльному випробуванні було висіяно 9 ліній. У зв'язку з пізнім боронуванням землі, насіння потрапило у сухий ґрунт, посіви були зрідженими. Це не дало можливості оцінити їхню врожайність. Проте фенологічні спостереження проводились. Відмічалися початок колосіння, стійкість проти іржі, натура, маса 1000 зерен. На підставі цих спостережень було встановлено, що лінії

0194 і 021 виявились ранньостиглими, лінія 0121 - пізньостиглою (такими вони проявлялись протягом чотирьох років); натура зерна доволі високою спостерігалась у ліній 070 і 064; стійкість проти бурої іржі у 1916 р. проявилась значно більше, ніж у 1915 р.

Лінії другого року випробування (197) і 4 сорти, взяті для порівняння, висівались після попередника - ячмінь. У результаті проведених досліджень виявилось, що найвища урожайність була у ліній 0362 і 0410, цілковиту стійкість проти твердої сажки проявили 62 лінії, 25

- повністю уразились грибок. На третій рік вивчення залишилась 61 лінія.

У випробуванні першого року знаходились 1914 ліній. Результати вивчення показали, що середній урожай з ділянки зерна становив 43,3 г, летюча і тверда сажки проявились дуже слабо. Для наступного випробування були залишені 389 ліній з урожайністю не нижче середньої, невиягаючі, стійкі проти зараження сажкою і з виповненим зерном.

У цьому ж році проводили схрещування пшениць - *V. lutescens* / *T. compactum* у кількості 852 колосів. Пізніше на них проводилось вивчення спадковості показника компактності з ознаками: урожайність сухої речовини надземної частини, урожай зерна з площі, схожість зерна, стійкість рослин проти бурої листової іржі, строки колосіння, довжина листків. Усі дані були опрацьовані А. О. Сапєгіним. На гібридах F_2 і частково на F_1 Д. І. Баранським проведено дослідження впливу ознаки компактності на кущистість, довжину стеблових міжвузлів і величину клітин, що складають колос. На жаль, опрацьований матеріал і подальші дослідження з вивчення спадковості компактності були призупинені через події 1917 р. [14].

У 1917 р. вивчалися в основному випробуванні 9 ліній доборів 1912-

1913 рр. порівняно з двома банатками, 60 ліній (1914-1915) третього року випробування, 235 ліній (1915-1916 рр.) другого року, 1414 доборів зі 110 сортів (1916 р.) першого року випробування, 29 гібридів F_2 і 125 потомств гібридів F_1 від попередніх схрещувань остистих і безостистих форм пшениці (цей матеріал був втрачений одним з практикантів при обмолоті).

У результаті п'ятирічної селекційної роботи (1912-1917рр.) значно покращилися господарсько-цінні показники лінії пшениці озимої. Особливо це було помітно по врожайності зерна. Так, у 1912-1913 рр. урожайність сортів пшениці озимої після попередника чорний пар становила 87 г/м², у 1917-1918 рр. вона збільшилась до 378,5 г/м², після просапного поля відповідно становила 26,5 г/м² (1913-1914) і 219,0 г/м² (1914-1915), після зернових - 24,1 г/м² (1915-1916) і 95,0 г/м² (1917-1918 рр.) Також встановлено, що відмінним попередником у південних регіонах для пшениці озимої виявився чорний пар. З кращих ліній основного випробування відібрано три лінії, які були названі сортами Кооператорка (0194), Земка (0158), Степнячка (0119) [4].

За створення сортів пшениці озимої Кооператорка, Земка і Степнячка Рада Народних Комісарів СРСР визнала Відділ селекції Одеського дослідного поля кращим і в 1918 р. його було відокремлено в самостійну Одеську сільськогосподарську селекційну станцію.

Використана література:

1. Лисенко, С. П. Селекційно-генетичний інститут: нариси з історії. / С. П. Лисенко. - Одеса, 2000. - 122 с.
2. Шелепов, В. В. Селекція, насінництво та сортознавство пшениці. / В. В. Шелепов, М. М. Гаврилюк, М. П. Чебаков. // Миронівський ін-т пшениці ім. В. М. Ремесла УААН; ред. В. В. Шелепов. - Миронівка : [б. в.], 2007. - 405 с.
3. Державний архів Одеської області (далі ДАОО) Ф. № 22 „Общество сельского хозяйства Южного края России” Оп. № 1, Спр. № 998 „ Дело императорского общества сельского хозяйства Южной России за 1893 год по запросам различных сельскохозяйственных обществ”. - 45 с.
4. Бердышев, А. П. От дикорастущих растений до культурной флоры. / А. П. Бердышев. // АН СССР. - М.: Наука, 1984. - 161 с.
5. Вожегова, Р. А. Становлення та розвиток селекції сільськогосподарських культур в Україні: історико- науковий аналіз : монографія. / Р. А. Вожегова. - Київ, 2007. - 266 с.

6. Ротмистров, В. Г. Одесское опытное поле Императорского общества сельского хозяйства Южного края России в 1909 году. / В. Г. Ротмистров. - Одесса: И. Скальского, 1913. - Год XV. - С. 29-31.

7. ДАОО Ф. № 22 „Общество сельского хозяйства Южного края России”, Оп. №1, Спр. № 481 „Доклад и переписка о селекционных работах на опытном поле и об учреждении там селекционного отдела”. - 12 с.

8. Ротмистров, В. Г. Одесское опытное поле Императорского общества сельского хозяйства Южного края России в 1910 году. / В. Г. Ротмистров. - Одесса: И. Сокальского, 1913. - Год XVI. - С.42—43.

9. Ротмистров, В. Г. Одесское опытное поле Императорского общества сельского хозяйства Южного края России в 1911 году. / В. Г. Ротмистров. - Одесса: С. Н. Скарлато, 1913. - Год XVII. - С.45—47.

10. Труды Одесской с.-х. селекционной станции / ред. А. А. Сапегин, краткий сводный отчет за 10 лет (1912 — 1922 гг.)// НКЗУ; Одесское обл. упр. по оп. делу. - Одесса: Издатотд. Нарком- зема, 1922. - Вып. VI. - 45 с.

11. Труды селекционного отдела при Одесском опытном поле / Импер. о-во сельского хоз-ва Южного края России ; сост. А. А. Сапегин. - Одесса: Е. Хрисогелос, 1915. - Вып. 1: Отчет о работах с озимой и яровой пшеницей в 1912, 1913 и 1914 гг.-67 с.

12. Труды селекционного отдела при Одесском опытном поле / Импер. о-во сельского хоз-ва Южного края России ; сост. А. А. Сапегин. - Одесса : Е. Хрисогелос, 1916. - Вып. 2. - 44 с.

13. Труды селекционного отдела при Одесском опытном поле : отчет о работах с озимой и яровой пшеницей в 1916 г. / О-во сельского хоз-ва Южного края России ; сост. А.А. Сапегин. - Одесса : тип. Акционерного Южно-Русского о- ва печ. дела, 1918. - Вып. 3. - 26 с.

14. Сапегин, А.А. Гибридологический анализ сопряженных признаков пшеницы. / А. А. Сапегин, Д. И. Баронский. // Труды Одесской сельскохозяйственной селекционной станции. НКЗУ; Одесское обл. упр. по оп. делу. - Одесса : [Б. и.], 1922. - Вып. VII - С. 19-26.

УДК 633.11 „324”:631.527(091)(477.7),,1917”
Піпан Х. М. Зародження селекції пшениці озимої на Півдні України до початку Жовтневої революції на прикладі Відділу селекції при Одеському дослідному полі // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин - К., 2008. - № 2 (8).

Висвітлюється історія зародження селекції пшениці озимої на Півдні України з кінця ХІХ ст. до початку Жовтневої революції на прикладі Відділу селекції при Одеському дослідному полі. Одеське дослідне поле було створене у 1894 р. для вивчення агротехніки сільськогосподарських культур, зокрема пшениці озимої. Відділ селекції при дослідному полі створюється 8 березня 1912 р. на чолі з приват-доцентом Новоросійського університету А. О. Сапегіним. Основним методом селекційної роботи був індивідуальний багаторазовий добір елітних колосів з існуючих місцевих сумішей та штучне схрещування відібраних ліній для поліпшення господарсько-цінних ознак і вивчення спадковості. У результаті п'ятирічної селекційної роботи (1912-1917 рр.) було створено три сорти пшениці озимої: Кооператорка (0194), Земка (0158) та Степнячка (0119). За створення сортів пшениці озимої Відділом селекції Одеського дослідного поля в 1918 р. Рада Народних Комісарів СРСР виокремила його в самостійну Одеську сільськогосподарську селекційну станцію.

Ключові слова: робота дослідна, робота селекційна, випробування ліній пшениці, Одеське дослідне поле, відділ селекції, Одеська селекційна станція.

УДК 633.11 „324”:631.527(091){477.7},,1917”
Піпан К. М. Зарождение селекции пшеницы озимой на Юге Украины к началу Октябрьской революции на примере Отдела селекции Одесского опытного поля // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. - К., 2008. - № 2 (8).

Описывается история зарождения селекции пшеницы озимой на Юге Украины с конца ХІХ ст. до начала Октябрьской революции на примере Отдела селекции Одесского опытного поля. Одесское опытное поле было учреждено в 1894 г. с целью изучения агротехники возделывания сельскохозяйственных культур, в том числе пшеницы озимой.

Отдел селекции был учрежден 8 марта 1912г., руководителем которого стал приват-доцент Новороссийского университета А. А. Сапегин. Основным методом селекционной работы были индивидуальный многократный отбор элитных колосьев из местных сортов и скрещивание отобранных линий. В результате селекционной работы на протяжении пяти лет (1912 -1917 гг.) было создано три сорта пшеницы озимой: Кооператорка (0194), Земка (0158) и Степнячка (0119). За их создание Совет Народных Комиссаров СССР выделил Отдел селекции в самостоятельную Одесскую сельскохозяйственную селекционную станцию.

УДК 633.11 „324” :631.527(091)(477.7),,1917”
Pipan Ch. Origin of Winter Wheat breeding at the South of Ukraine before the beginning of October Revolution by the example of Breeding department at Odessa Research Field. // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин - К., 2008. - № 2 (8).

History of Winter Wheat breeding rise at the South of Ukraine since the end of ХІХ century till the beginning of October Revolution by the example of Breeding department at Odessa Research Field is represented. Odessa Research Field was established in 1894 to study the agrotechnics of agricultural crops, in particular, Winter Wheat. The Breeding department at Odessa Research Field was established in 8th of March, 1912, and headed by Private- Docent of Novorossiysk University, A.O. Sapegin. The main procedure applied in breeding was individual multifold selection of elite ears from the existing local blends and artificial crossing of lines selected to the purpose of improving economically valuable characteristics and identifying the inheritance. Five years of breeding (1912-1917 pp.) resulted in creation of three Winter Wheat varieties: Kooperatorka (0194), Zemka (0158) and Stepniachka(0119). In 1918, the Council of People's Commissars of USSR has parted the Breeding department of Odessa Research Field to independent Odessa agricultural breeding station recognizing development of plant varieties by the Department.